

Aleksandar ĆUKOVIĆ*, cukovicaleksandar@yahoo.com

USTAV SFRJ IZ 1974. GODINE NA STRANICAMA *POBJEDE*

ABSTRACT: *This paper examines the reporting of Pobjeda—the only daily newspaper at the time, which also served as the official organ of the Socialist Alliance of the Working People (SSRN)—immediately before and after the adoption of the 1974 Constitution of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia (SFRY). The primary objective is to analyze the newspaper's approach to reporting and its treatment of issues related to the constitutional adoption process in the Socialist Republic of Montenegro (SR Montenegro). Additionally, the paper focuses on Pobjeda's coverage of the adoption of the SR Montenegro Constitution, as these processes were closely interconnected. The main goal is to comprehensively assess and identify the phases of reporting, as well as to synthesize the key constitutional issues that received the most attention in Montenegro's only printed daily newspaper at the time.*

KEYWORDS: *Pobjeda, Constitution, SFRY, 1974, SR Montenegro, Montenegro, Yugoslavia, media*

Izveštavanje o Ustavu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) iz 1974. godine u ondašnjoj *Pobjedi* zauzimalo je značajan prostor na stranicama posvećenim politici i ekonomiji. Kako je pomenuti ystav donesen 21. februara, a radi obuhvatanja kako priprema za njegovo donošenje, tako i reakcija na sam događaj, analizirali smo tekstove iz perioda januar – jun 1974. godine. Ova značajna promjena u ustavnom uređenju Jugoslavije, kada je riječ o izvještavanju *Pobjede* koja je u tom trenutku bila glasilo, odnosno organ SSRN Crne Gore koji uređuje redakcijski kolegijum (direktor Rajko Vukčević, glavni urednik Milo Kralj), bila je striktno veza-

* Autor je doktorand na Filozofskom fakultetu UCG i viši naučni istraživač u Istorijском институту Crne Gore. / The author is a doctoral candidate at the Faculty of Philosophy, University of Montenegro, and a senior research fellow at the Historical Institute of Montenegro.

na i za ustavne promjene na nivou SR Crne Gore, odnosno donošenje Ustava SRCG.

U periodu do donošenja Ustava SFRJ, pisanje *Pobjede* se mahom odnosilo na pojašnjenja ustavnih promjena građanima i to najčešće iz domena ekonomije i samog socijalističkog karaktera Ustava. Ustav je i dalje zadržao socijalistički karakter, ali je uveo elemente samoupravljanja i radničkog kontrolnog sistema. Takođe, uveo je koncept ekonomske samouprave, gdje su radnici imali određeni uticaj na upravljanje poduzećima, pa je *Pobjeda* svojim tekstovima nastojala da „približi“ ustavnu materiju i reforme običnom stanovništvu. Napominjemo da je ova novina u tom period izlazila dva puta sedmično – četvrtkom i nedjeljom.

Već 6. januara *Pobjeda* na strani 9, u tekstu „Prioriteti 1974. godine“ donosi izvode iz izlaganja Džemala Bijedića, predsjednika SIV-a u Saveznoj skupštini u kojima se osvrće na ustavne reforme.

„Sprovođenje ustavne reforme u život značiće najneposredniji doprinos stabilizaciji privrednih kretanja samo ako se izvrše stvarne promjene odnosa, a ne formalno prilagođavanje postojeće organizacije i odnosa slovu propisa. Najvažnije je da se putem raznih rješenja što prije obezbijedi dominantna uloga udruženog rada u raspodjeli i potrošnji društvenog proizvoda. Udruženi rad je osnovna snaga borbe za stabilizaciju. Afirmacija načela raspodjele dohotka prema radu na svim sektorima društvene djelatnosti, štednje i društvene kontrole najbolje će doprinijeti suzbijanju pojava življenja na tuđ račun, otuđivanja i preliivanja društvenih sredstava u ruke pojedinaca, pojave uravnilovke i neopravdanih socijalnih razlika, kršenja zakonitosti i kriminala... Socijalna politika našeg samoupravnog društva mora biti aktivan faktor razvoja i građenja humanih odnosa zasnovanih na principima društvene solidarnosti.“¹

Rubrika „Amandmani u praksi“ sadržala je tekstove koji se odnose na osnivanje zajednica OOUR-a u pojedinim kolektivima i „prevođenjem“ ustavnih amandmana na praktičan život i stvarnost koji su u svom najznačajnijem dijelu određivali funkcionisanje običnih ljudi.

U narednom broju *Pobjeda* donosi tekst o ustavnim promjenama i društvenim dogovorima o dohotku i raspodjeli „Prvi efekti pozitivni“², u kom se konstatuje da se u društvenom dogovaranju postižu zapaženi rezultati, ali da su i nedostaci očigledni, te da je ovaj sistem neophodno što prije uskladiti sa ustavnim promjenama³. U antrfileu „Nedovoljna organizovanost“ navodi se da će se „ukoliko se ne obezbijedi da osnovne organizacije udruženog rada i radni ljudi imaju odlučujuću riječ, greške sigurno ponavljati“⁴. Takođe,

¹ *Pobjeda*, br. 3265, Titograd, 6. 1. 1974, str. 9.

² *Pobjeda*, br. 3266, Titograd, 13. 1. 1974, str. 6.

³ *Isto*.

⁴ *Isto*.

glavni problem, kako konstatuju, što društveni dogovori o raspodjeli ličnog dohotka nijesu usklađeni sa ustavnim položajem jeste „nepreciznost i neelastičnost!“ te da dovoljno materija nije približena običnom radniku.⁵

Dana 17. januara, na naslovnici, *Pobjeda* donosi tekst „Novi ustav Crne Gore do kraja februara“ u kome se, između ostalog, navodi da će Skupština Crne Gore u tom period usvojiti Ustav Crne Gore i dati saglasnost na Ustav SFRJ, zatim prateće zakone uz Republički ustav, republički budžet i Rezoluciju o osnovama politike društveno-ekonomskog razvoja Crne Gore u 1974. godini⁶. Glavni tekst na istoj stranici „Skupština Crne Gore imaće 135 delegata“ govori o održavanju cjednice Predsjedništva republičke konferencije SSRN. U tekstu se navodi da je dr Mijat Šuković u nastavku sjednice informisao o dosadašnjem radu na utvrđivanju predloga Ustava SFRJ i Republike i ukazao na obaveze koje iz toga proističu.

„Pošto je istakao da se Predlog ustava znatno razlikuje od Nacrta, što je razultat javne rasprave i novih saznanja, dr Šuković je rekao da će, prema Predlogu Ustava SR Crne Gore Skupština imati tri vijeća – udruženog rada, koje će imati 65 delegata, vijeće opština i društveno-političko vijeće, sa po 35 delegata. Tako će nova Skupština Crne Gore imati 135 delegata umjesto 265 poslanika koliko ih sada ima.“⁷ Konstatovano je da se na nivou svake opštine moraju donijeti statuti do kraja februara, kao i odluke o sprovođenju izbora.

Dana 24. januara tekst „Novi ustav – krupan korak u razvoju samoupravljanja“ donosi pojedinosti razgovora Vidoja Žarkovića sa novinarima povodom novog stava Crne Gore. On je ocijenio da je četvoromjesečna javna rasprava o nacrtima Ustava SFRJ i Crne Gore pokazala da građani shvataju da je nova ustavna reforma značajan korak u razvoju samoupravljanja i revolucije u cjelini⁸.

„Tekst Predloga ustava koji je usvojen ne razlikuje se u osnovnom konceptu od Nacrta, ali u konkretnom ustavno-pravnom definisanju i u razradi mnogih rješenja i predloga ima dosta značajnih novina. Najviše značajnih razlika između Nacrta i Predloga ustava SR Crne Gore ima u dijelu koji se odnosi na društveno-politički sistem.“⁹

U broju od 31. 1. 1974. godine, u antrfileu, u dnu druge strane *Pobjeda* samo kratko izvještava da je „Izvršno vijeće Crne Gore podržalo predloge ustava“ (misli se na Ustav SFRJ i republički Ustav)¹⁰. Međutim, na strani-

⁵ Isto, „Nepreciznost i neelastičnost“.

⁶ *Pobjeda*, br. 3267, Titograd, 17. 1. 1974, str. 1.

⁷ Isto. Sl. Vuković.

⁸ *Pobjeda*, br. 3269, Titograd, 24. 1. 1974, (Velimir Adamović), str. 5.

⁹ Isto.

¹⁰ *Pobjeda*, br. 3271, Titograd, 31. 1. 1974. str. 2.

ci 6, udarno je dat tekst „Ako savezni zakon nije donijet...“ koji je, zapravo, pismo Novaka Miloševića iz Beograda koji ukazuje na jednu nejasnu formulaciju u nacrtu ustava SR Crne Gore koja glasi „ako savezni zakon nije donijet“.

„Po mom mišljenju, ta odredba treba da glasi: ‘Ako u oblastima koje se uređuju savezним zakonima pojedina pitanja nijesu uređena takvim zakonom, Republika ih može urediti svojim zakonom ako je to od interesa za ostvarivanje njenih prava i dužnosti’. Na ovaj se način izbjegava pitanje da li je zakon donijet ili nije, a preciznije određuje odnos o kome je riječ. Jer, u nekoj od tih oblasti može i postojati savezni zakon a da pojedina pitanja od značaja za ostvarivanje prava i dužnosti neke republike nijesu ili nijesu do kraja uređena. Naravno, u tom slučaju Republika bi bila dužna da se drži načela i intencija saveznog zakona. A u novim odnosima između naših društveno-političkih zajednica neki sukob zakona gotovo je teško i zamisliti.“¹¹

Ovdje napominjemo da je Ustav iz 1974. godine dao snažan naglasak na federalizaciji Jugoslavije, pa je država tako podijeljena na šest republika (Slovenija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Srbija, Crna Gora i Makedonija) te dvije autonomne pokrajine unutar Srbije (Vojvodina i Kosovo). Sva-ka od ovih jedinica dobila je široka prava i autonomiju u vezi s vlastitim poslovima.

Pobjeda 3. februara piše o tome kako je Ustavna komisija Crne Gore utvrdila Predlog ustava SR CG i u cjelini podržala tekst Predloga ustava SFRJ, a samim naslovom tog teksta vidi se šta je u fokusu: „Nova pozicija neposrednog proizvođača“¹². Tom sjednicom predsjedavao je Vidoje Žarković, a prisustvovao je i Veslin Đuranović, predsjednik CK SK CG. Tekst se u cjelini pozabavio temama kao što su: utvrđivanje osnovne namjene obaveznog udruživanja sredstava, samostalnim i ravnopravnim odlučivanjem skupštinskih domova, kao i proširenim odredbama o braku i porodici¹³.

Pobjeda 7. 2. 1974. u vrhu naslovnice obavještava da je Skupština dala saglasnost na nacrt Ustava SFRJ, a zatim i donosi tekst koji predstavlja izvo-de iz izlaganja Voja Srzentića, sekretara sekretarijata CK SK CG, „Suštinske promjene društvenih odnosa – mjerilo primjene novih ustavnih rješenja“, u kom govori o najvažnijim problemima u sprovođenju ustavnih amandmana koji su detektovani u vezi sa kriterijumima za formiranje osnovnih organizacija udruženog rada. Takođe je u sličnom maniru i tekst o izlaganju dr Mijata Šukovića, naslovljen „Primjena ustavnih rješenja u široj političkoj akciji“. Šuković je, kako se navodi, najveći dio svoga izlaganja posvetio zajedničkoj sadržini tekstova Ustava SFRJ i Predloga ustava SR Crne Gore, ističući pri-

¹¹ Isto, str. 6 „Ako savezni zakon nije donijet...“

¹² Pobjeda, br. 3272, Titograd, 3. 2. 1974. (Vaska Ždralović), str. 4.

¹³ Isto.

je svega društveno-ekonomski položaj radnog čovjeka, pa tek onda društveno-politički aspekt¹⁴. Posebno se ističe revolucionarni karakter ustavnih promjena, odnosno „revolucionarnost ustavnih načela“¹⁵, a faza u koju ulazi narod Crne Gore kao faza koja ima „veliki istorijski i društveni smisao“¹⁶. Akcenat je na predstojećim izborima kao „prvom i značajnom koraku na putu realizacije ustavnih načela“¹⁷.

U rubrici „Aktuelnosti“, u *Pobjedi* od 17. februara objavljen je udarno tekst „Šta novi Ustav mijenja u sudovima“ u kom se eksplicitno kaže: „Svi postupci se završavaju u republikama, odnosno pokrajinama, osim u izuzetnim slučajevima. Nadležnosti republika i pokrajina, dakle, proširene su i u ovoj oblasti. Sada pred Crnom Gorom stoji dosta složen zadatak – donošenje zakona koji će regulisati organizaciju i nadležnosti svih sudova u Republici. Ovaj zakon, kako se saznaje, trebalo bi donijeti odmah po proglašenju ustava SFRJ i SR Crne Gore“¹⁸.

Dana 21. 2. *Pobjeda* na naslovnici, u crvenom antrfileu donosi kratku informaciju: „Danas proglašenje novog ustava SFRJ“, u kojoj se, između ostalog kaže: „S obzirom na njegov značaj, ovaj događaj biće svečano obilježen u čitavoj zemlji. U svim opštinama Crne Gore, mjesnim zajednicama i radnim organizacijama proglašenje novog ustava biće oglašeno fabričkim sirenama i istaknute zastave SKJ, SFRJ i SR Crne Gore. Radnici i građani organizovano će pratiti televizijski prenos ovog svečanog čina u Saveznoj skupštini, a u školama i fakultetima održaće se časovi posvećeni novom Ustavu“¹⁹.

Takođe, na naslovnici novine od 28. februara udarno je dat tekst „Proglašen novi Ustav SR Crne Gore“, a dvjema fotografijama sa proglašenja i spiskom funkcionera koji su prisustvovali, akcenat je na svečanom karakteru i „dugotrajnom aplauzu poslanika koji su tako propratili odluku o proglašenju novog Ustava“²⁰. U antrfileu istog teksta data je informacija „Usvojen prvi statut opštine u Crnoj Gori“, u kojoj se navodi da je to učinjeno na „jučerašnjoj sjednici opštine u Pljevljima“²¹.

Povodom usvajanja Ustava SR CG, posebnu pažnju privlači tekst objavljen 28. februara: „Ustavna reforma učvrstiće jugoslovensku socijalističku zajednicu“, što je stav predsjednika Skupštine SR Crne Gore Vidoja Žarkovića iznesen prilikom izlaganja na sjednici na kojoj je usvojen Ustav.²²

¹⁴ *Pobjeda*, br. 3274, Titograd, 7. 2. 1974, str. 5.

¹⁵ *Isto*, „Faza u koju ulazimo ima veliki istorijski i društveni smisao“, str. 2.

¹⁶ *Isto*, str. 2

¹⁷ *Isto*, „Izbori – šansa i odgovornost“ (Velimir Adamović), str. 2.

¹⁸ *Pobjeda*, br. 3276, Titograd, 17. 2. 1974, str. 5.

¹⁹ *Pobjeda*, br. 3277, Titograd, 21. 2. 1974, str. 1.

²⁰ *Pobjeda*, br. 3279, Titograd, 28. 2. 1974, str. 1.

²¹ *Isto*.

²² *Pobjeda*, br. 3278, Titograd, 28. 2. 1974. str. 2.

On je posebno naglasio da je novim ustavnim promjenama obezbijedena „veća samostalnost republika, ali i njihova odgovornost za sopstveni razvoj i sudbinu zajednice“²³.

„Sadašnja ustavna reforma, naime, stvaranjem ustavnih i sistemskih pretpostavki za odlučujuću ulogu radnika u vođenju cjelokupne društvene politike, razbijanjem saveznog etatističkog centralizma, sužavanjem prostora za majorizaciju i nadglasavanje i afirmacijom sistema dogovaranja i sporazumijevanja, otvorila je novo poglavlje i u našim međunacionalnim odnosima. Ta će reforma, rekao je, ojačati i učvrstiti jugoslovensku socijalističku zajednicu samim tim što će obezbijediti punu ravnopravnost njenih naroda i narodnosti i na tim osnovama učvrstiti njihovo bratstvo i jedinstvo. Novim Ustavom je povećana samostalnost naše i ostalih republika i pokrajina, ali i njihova odgovornost za sopstveni materijalni i kulturni razvoj i sudbinu jugoslovenske zajednice u cjelini.“²⁴

Ovdje je važno istaći da je ovaj ustav bio pokušaj da se usklade interesi različitih naroda unutar Jugoslavije, ali se pokazao kao izazovan u održavanju ravnoteže. U deceniji nakon donošenja Ustava, politički i ekonomski problemi postali su izraženiji, a sukobi između republika i autonomnih pokrajina postali su sve snažniji, što je na kraju dovelo do raspada Jugoslavije početkom devedesetih godina 20. vijeka.

„Ustavima iz 1946. i 1963. godine savezna država određivala je republikama mjeru samostalnosti i državnosti, a Ustavom iz 1974. godine Republike su dobile mogućnost da određuju funcionisanje savezne države. Savezna vlast osim one koju obnaša predsjednik države Josip Broz Tito suštinski je od tada funkcionisala kao predstavničko tijelo federalnih jedinica.“²⁵

Veća samostalnost republika i pokrajina smatra se ključnim elementom dezintegracije Jugoslavije, pa je istoričari, politikolozi i filozofi navode kao najznačajniji element novog ustava, uprkos tome što je ekonomski aspekt bio najdominantniji u samom tekstu.

„Republike i pokrajine dobijaju još veći stepen samostalnosti i nadležnosti u odnosu na saveznu državu, pa tako dobijaju pravo da na svojoj teritoriji uređuju i organizuju odbranu, da rukovode teritorijalnom odbranom u slučaju rata, da rukovode opštenarodnim otporom“²⁶.

Ipak, prema mišljenju jedne grupe relevantnih naučnika, Ustav SFRJ nije bio faktor koji je doveo do dezintegracije.

²³ Isto.

²⁴ Isto.

²⁵ Andrijašević, Živko. *Istorija crnogorske državnosti od srednjeg vijeka do 2006. godine*. CANU, 2022, str. 461.

²⁶ Isto, 446.

„Ustav SFRJ iz 1974. godine je sadržao brojna originalna rješenja, koja i nisu mogla biti ostvarena, imajući u vidu prirodu i stepen razvijenosti društva. Ta rješenja su više imala programski karakter, jer je, prije svega, pisac Ustava imao namjeru da odredi pravac kretanja i razvoja društva i da ponudi viziju njegove reforme. Taj sukob između reformista i konzervativaca, koji je bio jedno od stalnih obilježja borbe unutar komunističke elite, uslovio je takva ustavna rješenja.“²⁷

Već početkom marta *Pobjeda* počinje da govori o prvim primjenama Ustava, pa tako tekst koji se bavi sjednicom OK SK u Bijelom Polju nosi naslov „Izbori – prvi korak u primjeni novog Ustava“²⁸. Isti broj donosi i nastavak ciklusa tekstova o novinama u izbornom sistemu i pojašnjenje kako je prema novim ustavima SFRJ i SR Crne Gore delegacija osnov skupštinskog sistema²⁹.

Tokom marta *Pobjeda* donosi brojne tekstove o sjednicama opštinskih skupština koje donose statute koji su usaglašeni sa Ustavom, odnosno vrši se „kompletiranje ustavnih promjena“.³⁰

Pobjeda 7. marta donosi tekstove „Vrijeme akcije i odgovornosti“ (Komentar – Ustav je tu poslovi predstoje) i „Radnička kontrola – institut društvene samozaštite (Društvena kontrola u uslovima ustavnih promjena)“³¹. Takođe, jasno se insistira na „neposrednoj vlasti radničke klase“³². U tekstu „Neposredna vlast radničke klase“ koji se bavi zadacima komunista u predstojećem periodu na osnovu naloga Izvršnog biroa predsjedništva SKJ, od medija se traži „da se angažovanije uključe u ovu aktivnost SK objektivnim i realnim informisanjem, a naročito u tumačenju i popularisanju suštine ustavnih promjena i delegatskog sistema, afirmaciji principa kadrovske politike, objašnjavanju načina kandidovanja i izbora delegacija i delegata“.³³

Očigledno je da su mediji, a samim tim i *Pobjeda*, kao organ SSRN bili dužni da se „odazovu“ na apel SKJ, što je i učinjeno. Širena je slika o tome da su ustavi tu, ali da poslovi tek predstoje i da ne treba ostavljati vremena za samozadovoljstvo postignutim, niti za odmor.

Afirmativno izvještavanje *Pobjede* o Ustavu SFRJ nastavlja se i u danima nakon donošenja, pa tako u tekstu „Vrijeme akcije i odgovornosti“ stoji: „Proteklih deset dana imaju u našem političkom kalendaru izuzetno mje-

²⁷ <https://www.noviplamen.net/glavna/ustav-sfrj-iz-1974-grobar-druga-jugoslavije/>; pristupljeno: 15. 6. 2024.

²⁸ *Pobjeda*, br. 3280, Titograd, 3. 3. 1974, str. 2.

²⁹ *Isto*, str. 5.

³⁰ *Isto*, str. 6.

³¹ *Pobjeda*, br. 3281, Titograd, 7. 3. 1974, str. 1.

³² *Isto*.

³³ *Isto*.

sto. Poslije proglašenja novog Ustava SFRJ, koji je u progresivnom svijetu nazvan još jednom pobjedom radničke klase, a u zemlji i 'poveljom samoupravljanja' i 'republikom rada', proglašen je prvog dana protekle sedmice i Ustav SRCG³⁴. Takođe, *Pobjeda* ističe i da su vršene trogodišnje pripreme koje nijesu protekle samo u teorijskim raspravama i izjašnjavanjima (ustavni amandmani zasjekli su u bit radničko-klasnog interesa društva i prije proglašenja Ustava), pravno i politički je uobličen jedan od najrevolucionarnijih činova u *našoj socijalističkoj praksi*.

U okviru izvještavanja o prvom danu Kongresa SKCG, *Pobjeda* donosi referat Veselina Đuranovića u kom on naglašava da je uspješno otpočela i formalna primjena ustavnih načela, te da je „primjena ustavnih rješenja revolucionarna obaveza svih komunista“.³⁵

Ono što karakteriše izvještavanje *Pobjede* nakon donošenja Ustava jeste da se javnosti saopšti da su sve buduće radnje (izlazak na izbore, donošenje statuta opština, organizovanje radnika, sastav novih skupština, radnička kontrola...) zapravo pojedinačne provjere spremnosti da se podrži Ustav i njegovo sprovođenje. Na taj način je izlazak na izbore okarakterisan kao odnos prema ustavnim promjenama³⁶, snažna potvrda načela novog Ustava³⁷ i akcija za oživotvorenje ustava³⁸, zatim su aktuelni idejno-politički zadaci SKJ bili okarakterisani kao prve radnje za sprovođenje Ustava SFRJ³⁹, zatim zaključak Desetog kongresa SKJ jeste da je novi ustav SFRJ potvrdio klasne orijentacije revolucije⁴⁰, odnosno da je novi ustav zapravo samo nova etapa revolucije⁴¹, tj. nova faza borbe za socijalizam⁴². *Pobjeda* je 2. juna na nekoliko stranica donijela i Rezoluciju Desetog kongresa Saveza komunista Jugoslavije u kojoj su naznačeni „aktuelni idejno-politički zadaci SKJ u ostvarivanju Ustava SFRJ“⁴³. U ekonomskom smislu *Pobjeda* je nastojala stvoriti sliku da Ustav silazi među radnike⁴⁴, te da se radnička kontrola treba doživjeti kao institut društvene samozaštite⁴⁵. Uporedo sa navedenim, objavljivani su tekstovi o funkcionisanju novog sistema rukovođenja, načinu i mehanizmima sprovođenja izbora, šeme funkcionisanja skupština, način vršenja radničke kontrole, način rada pretkandidacionih zborova i druge pojedinosti

³⁴ *Isto*, str. 2.

³⁵ *Pobjeda*, br. 3290, Titograd, 5. 4. 1974, str. 3.

³⁶ *Pobjeda*, br. 3288, Titograd, 31. 3. 1974, str. 1.

³⁷ *Pobjeda*, br. 3287, Titograd, 28. 3. 1974, str. 1.

³⁸ *Pobjeda*, br. 3281, Titograd, 10. 3. 1974, str. 1.

³⁹ *Pobjeda*, br. 3307, Titograd, 2. 6. 1974, str. 7.

⁴⁰ *Isto*.

⁴¹ *Pobjeda*, br. 3306, Titograd, 30. 5. 1974, str. 8.

⁴² *Isto*, str. 1.

⁴³ *Pobjeda*, br. 3307, Titograd, 2. 6. 1974, str. 7–9.

⁴⁴ *Pobjeda*, br. 3286, Titograd, 24. 3. 1974, str. 6–7.

⁴⁵ *Pobjeda*, br. 3283, Titograd, 14. 3. 1974, str. 5.

koje bi u tehničkom smislu i praksi omogućile običnim građanima lakše snalaženje i razumijevanje onoga što je u teoriji dato.

Na osnovu svega izloženog može se konstatovati da je *Pobjeda* u svom afirmativnom izvještavanju o Ustavu SFRJ iz 1974. godine, a uporedo i Ustavu SRCG koji je morao biti usklađen sa prvopomenutim, imala tri modela tekstova koji se mogu grupisati na osnovu namjene. Naime, prvu grupu čine tekstovi koji su se bavili društveno-ekonomskim pitanjima vezanim za Ustav SFRJ, a koji su bili najbrojniji i koji su imali za cilj da „Ustav silazi među radničku klasu“, najprije u teorijskom, a potom i u praktičnom smislu. Drugu grupu činili su tekstovi koji se tiču društveno-političkog aspekta i čiji smisao je bio razumijevanje političkog poretka, a treću klasični informativni tekstovi o najvažnijim dešavanjima i procedurama prilikom samog donošenja Ustava. Sva tri spomenuta modela tekstova mogu se situirati u dvije faze: prvu, pripremnu, prije donošenja Ustava i drugu, podsticajnu, nakon njegovog donošenja. Takođe, važno je konstatovati da slika koja je kasnije formirana u javnosti i istoriografiji o Ustavu SFRJ iz 1974. godine, kao dominantno političkom dokumentu koji je bio zametak budućeg raspada zajedničke države, posve drugačija od one koja je u trenutku donošenja bila dominantna na stranicama *Pobjede* i u kojoj je, kako smo i naveli, primat imala ekonomija, a ne politika.

Aleksandar ČUKOVIĆ

THE 1974 SFRY CONSTITUTION ON THE PAGES OF *POBJEDA*

Summary

This paper examines the reporting of *Pobjeda*—the only daily newspaper at the time and the official organ of the Socialist Alliance of the Working People (SSRN)—in the period immediately before and after the adoption of the 1974 Constitution of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia (SFRY). The primary objective is to analyze the newspaper's approach to reporting and its treatment of issues related to the constitutional adoption process in the Socialist Republic of Montenegro (SR Montenegro). In the period leading up to the adoption of the SFRY Constitution, *Pobjeda* primarily focused on explaining constitutional changes to the public, particularly in the domains of economic policy and the socialist character of the Constitution itself. Coverage of the 1974 SFRY Constitution occupied a significant portion of the newspaper's pages dedicated to politics and the economy.

Moreover, it is important to note that the historical and public perception of the 1974 SFRY Constitution—as a predominantly political document that laid the groundwork for the eventual dissolution of the federal state—differs significantly

from the way it was portrayed in *Pobjeda* at the time of its adoption. As indicated, the newspaper prioritized economic aspects over political considerations.

Additionally, this paper examines *Pobjeda*'s coverage of the adoption of the SR Montenegro Constitution, as these processes were closely interconnected. The main objective is to conduct a comprehensive analysis of the phases of reporting and to synthesize the key constitutional issues that received the most attention in Montenegro's only printed daily newspaper at the time.

Izvori i literatura

Andrijašević, Živko. *Istorija crnogorske državnosti od srednjeg vijeka do 2006. godine*. CANU, 2022.

Ustav SFRJ: sa ustavnim zakonom za sprovođenje ustava SFRJ / [urednik Petar Mladenović], Beograd, Beogradsko izdavačko grafički zavod, 1974.

„Ustav SR Crne Gore“, u: *Ustav SFRJ. Ustavi socijalističkih republika i pokrajina. Ustavni zakoni. Registar pojmova* / [urednik Zlatomir Sofronić], Beograd, Prosveta, 1974.

Ustav SFRJ iz 1974, grobar druge Jugoslavije? <https://www.noviplamen.net/glavna/ustav-sfrj-iz-1974-grobar-druge-jugoslavije/>; pristupljeno: 15. 6. 2024.

Pobjeda, Titograd, brojevi januar-jun 1974.